

LIVSLÄGEN

JULIAN BARNES

Livslägen

Översättning Mats Hörmark

FORUM

Tidigare utgivning

Flauberts papegoja 1986
Se in i solen 1988
En världshistoria i 10 1/2 kapitel 1991
Tala ut 1992
Piggsvinet 1993
Över Kanalen 1997
England, England 1999
Kärlek etc. 2002
Arthur och George 2006
Känslan av ett slut 2011

Utdraget ur Julian Barnes ”Flauberts papegoja”
på sidorna 116–117 är översatt av Ingvar Skogsberg.

Bokförlaget Forum, Box 3159, 103 63 Stockholm
www.forum.se

Engelska originalets titel Levels of life
Copyright © Julian Barnes
Omslag Suzanne Dean
Tryckt hos CPI Books GmbH, Leck i Tyskland 2014
ISBN 978-91-37-14221-0

Till Pat

INNEHÅLL

Höjdens synd

9

På fast mark

35

Förlusten av djup

69

Höjdens synd

Man för ihop två saker som ingen har fört ihop tidigare. Och världen förändras. Människor kanske inte lägger märke till det just då, men det spelar ingen roll. Världen har ändå förändrats.

Överste Fred Burnaby vid Kungliga hästgardet i London, medlem av Aeronautiska sällskapets styrelse, gjorde en uppstigning från Dovers gasverk den tjugotredje mars 1882 och landade halvvägs mellan Dieppe och Neufchâtel.

Sarah Bernhardt hade varit med om en uppstigning från centrala Paris fyra år tidigare och landat nära Emerainville i departementet Seine-et-Marne.

Félix Tournachon gjorde en uppstigning från Marsfältet i Paris den artonde oktober 1863 och landade, efter att i sjutton timmar ha förts österut av hårda vindar, strax intill en järnväg nära Hannover.

Fred Burnaby färdades ensam, i en röd och gul ballong med namnet The Eclipse. Den hade en korg som var fem

fot lång, tre fot bred och tre fot hög. Burnaby vägde ett-hundraåtta kilo, bar randig rock och kalott och hade gjort en scarf av sin näsduk för att skydda halsen mot solen. Han hade med sig två sandwichar med kött, en flaska Apollinaris mineralvatten, en barometer för att beräkna höjdskillnader, en termometer, en kompass och ett cigarrförråd.

Sarah Bernhardt färdades i sällskap med konstnären och älskaren Georges Clairin och en professionell aeronaut i en orangefärgad ballong, som hade fått namnet Doña Sol efter en roll hon då gjorde vid Comédie-Française. Halv sju på kvällen, efter en timmes luftfärd, agerade aktrisen mor och gjorde *tartines de foie gras*. Aeronauten öppnade en flaska champagne och sköt korken upp mot skyn; Bernhardt drack ur en silverbägare. Sedan åt de apelsiner och kastade den tömda flaskan i en sjö i Bois de Vincennes. Från denna nya, upphöjda position släppte de glada i hågen barlast över människor nere på marken: över en turistande engelsk familj på balkongen till Julikolonnen på place de la Bastille, och lite senare över ett bröllopssällskap på picknick ute på landet.

Tournachon färdades med åtta kamrater i en farkost skapad av hans egen uppblåsta fantasi: ”Jag ska tillverka en ballong – Den oöverträffade ballongen – med extraordinära proportioner, tjugo gånger större än den största.” Han kallade den Le Géant, Jätten. Han gjorde fem luftfärder med den mellan 1863 och 1867. Med ombord vid den andra uppstigningen fanns bland andra Tournachons hustru Ernestine, aeronautbröderna Louis och

Jules Godard och en ättling till bröderna Montgolfier, ballongfarandets pionjärer. Det är inte känt vad de hade med sig i matväg.

Tidens ballongfarare fördelade sig enligt följande: den entusiastiske engelske amatören som villigt lät sig förhånas som "ballongdåren" och var beredd att följa med vad som helst som kunde tänkas lyfta från marken, den på sin tid mest firade aktrisen som gjorde en uppmärksammad tur och den professionelle aeronauten som lanserade Le Géant som ett kommersiellt företag. Tvåhundrausen åskådare följde den första uppstigningen, en färd för vilken de tretton passagerarna hade erlagt ettusen franc vardera. Aerostatens videkorg, som liknade en mindre villa, med en balkong på taket, innehöll hytter med servering, sängar, toalett, fotografisk utrustning och till och med en liten tryckpress, för att man utan dröjsmål skulle kunna framställa alster till minne av färden.

Bröderna Godard förekom överallt. De ritade och byggde Le Géant, och efter de första två flygningarna med den fraktade de den till London, där den ställdes ut i Kristallpalatset. Kort därefter kom en tredje broder, Eugène Godard, dit med en ännu större ballong och gjorde två uppstigningar från Cremorne Gardens. Ballongen var till volymen dubbelt så stor som Le Géant, och pannan som eldades med halm vägde tillsammans med skorstenen fyrahundra femtio kilo. På den första turen i London samtyckte Eugène till att ta med en engelsk passagerare, som erlade fem pund. Den mannen var Fred Burnaby.

De här ballongfararna anpassade sig villigt till den nationella stereotypen. I den vindstilla luften över Engelska kanalen tänder Burnaby, ”obekymrad om de gaser som strömmar ut”, en cigarr för att tänka klarare. När två franska fiskebåtar signalerar åt honom att han kan gå ner på vattnet och bli upplockad av dem svarar han med att ”singla ner ett nummer av The Times till deras uppbyggelse” – och vill därmed förmodligen låta förstå att en engelsk officer på stat reder sig alldeles utmärkt på egen hand, tack! Sarah Bernhardt bekänner att hon med sitt temperament dras till ballongfarandet: ”min drömska natur gör att jag ständigt vill förflytta mig till högre rymder.” På sin korta flygtur är hon försedd med den bekvämlighet som en enkel stol med halmflätad sits erbjuder. När Bernhardt skildrar sitt äventyr i tryck väljer hon besynnerligt nog att göra det ur stolens perspektiv.

Aeronauten steg ner från skyarna, sökte ett plant ställe att landa på, drog i ventillinan, kastade ut släpankaret och studsade ofta tio femton meter tillbaka upp i luften innan ankarets flyn fick fäste. Sedan kom ortsbefolkningen springande. När Fred Burnaby landade nära Château de Montigny stack en nyfiken lantbo in huvudet i den till hälften tömda gasbehållaren och var nära att kvävas. Byborna hjälpte gärna till med att platta till och vika ihop ballonghöljet, och Burnaby tyckte att dessa fattiga franska lantarbetare var mycket vänligare och hövligare än sina engelska bröder. Han betalade ut en halv sovereign till dem och var noga med att ange den växelkurs som rådde när han lämnade Dover. En gästfri bonde, mon-

sieur Barthélemy Delanray, erbjöd aeronauten nattlogi. Men först skulle madame Delanrays middag avätas: *omelette aux oignons*, sauterad duva med kastanjer, grönsaker, Neufchâtelost, cider, en flaska bordeaux och kaffe. Lite senare dök byns läkare upp, och så slaktaren med en flaska champagne. Burnaby tände en cigarr vid brasan och konstaterade att ”en ballongnedstigning i Normandie minsann var att föredra framför en i Essex”.

I närheten av Emerainville förundrade sig de bönder som sprang efter den nedstigande ballongen över att det fanns en kvinna ombord. Bernhardt var van vid entrées: hade hon någonsin gjort en ståtligare än den här? Hon blev naturligtvis igenkänd. Lantborna underhöll henne vederbörligen med ett alldeles eget drama: skildringen av ett kusligt mord som nyligen hade begåtts just här, precis där hon satt (på sin lyssnar- och berättarstol). Efter ett litet tag började det regna, och aktrisen som var känd för sin slanka figur skämtade om att hon var så smal att hon inte blev blöt – hon brukade helt enkelt smita emellan dropparna. Efter den rituella utdelningen av drickspengar eskorterades besättningen med hoppackad ballong och allt till Emerainvilles station för att därifrån ta sista tåget tillbaka till Paris.

De visste att det var farligt. Fred Burnaby var nära att braka in i gasverkets skorsten kort efter uppstigningen. Doña Sol var nära att hamna i en skog kort före landning. När Le Géant dunsade ner intill järnvägen hoppade de rutinerade bröderna Godard klokt nog ut före den slut-

liga stöten mot marken. Tournachon bröt ett ben, och hans hustru ådrog sig skador i nacken och i bröstet. En gasballong kunde explodera; en varmluftsballong kunde, föga överraskande, fatta eld. Varje uppstigning och landning var riskfylld. Och större betydde inte säkrare: det betydde – som i fallet *Le Géant* – att vara mer utlämnad åt vindarna. Tidiga kanalflygare bar ofta flytväst av kork för den händelse att de skulle tvingas landa på vattnet. Fallskärmar fanns ju inte. I augusti 1786 – i ballongfaran­dets tidiga barndom – hade en ung man dödsstörtat i Newcastle, från mer än hundra meters höjd. Han var en av dem som höll i ballongens släpliner, och när en vindstöt plötsligt sköt i väg luftsäcken släppte hans kamrater taget, medan han höll i och följde med uppåt. Sedan föll han tillbaka mot marken. Som en modern historiker uttrycker det: ”Den kraftiga stöten gjorde att hans ben kördes ner till knäna i en blomrabatt och att inre organ slets sönder och spreds ut runt omkring.”

Aeronauterna var de nya argonauterna, och deras äventyr blev snart till upptecknade krönikor. Ballongfärden för­enade stad och landsbygd, England och Frankrike, Frankrike och Tyskland. Landningen väckte enbart entusiasm: en ballong förde inget ont med sig. Vid den normandiska brasan hemma hos monsieur Barthélemy Delanray föreslog byns läkare en skål för en gemenskap utan gränser. Burnaby och hans nya vänner klingade med glaset. Varvid han, britt som han var, tog tillfället i akt att klargöra monarkins överlägsenhet över republiken. Men så var ordföranden i Aeronautiska sällskapet i Storbritannien

heller ingen mindre än hertigen av Argyll, och hertigen av Sutherland, earlen av Dufferin och lorden och parlamentsledamoten Richard Grosvenor var sällskapet tre vice ordförande. Motsvarande franska sällskap, Société des Aéronautes, grundat av Tournachon, var mer demokratiskt och intellektuellt. Dess aristokrati utgjordes av konstnärer, författare och kompositörer, såsom George Sand, Dumas den äldre och den yngre, Offenbach.

Ballongfarandet stod för frihet – om än en frihet som var underkastad vädrets och vindarnas nycker. Aeronauterna kunde sällan avgöra om de förflyttade sig eller var kvar i samma position, om de steg eller sjönk. I luftfarkosternas barndom brukade man kasta ut en näve fjädrar, vilka flög uppåt om ballongen var på väg nedåt, och nedåt om ballongen var på väg uppåt. På Burnabys tid hade tekniken utvecklats till att nyttja remsor av tidningspapper. När det gällde att beräkna förflyttningen i horisontalled uppfann Burnaby sin egen hastighetsmätare, som bestod av en liten fallskärm av papper fäst vid närmare femtio meter lina av silkesgarn. Han brukade kasta fallskärmen överbord och kontrollera hur lång tid det tog för linan att löpa ut. Sju sekunder motsvarade en ungefärlig färdhastighet av tjugo kilometer i timmen.

Under detta ballongfärdernas första århundrade gjordes mångahanda försök i syfte att lära sig behärska det svårkontrollerade höljet med dess dinglande korg. Man provade roder och åror, pedaler och hjul som drev propellerblad; inget av detta gjorde någon egentlig skillnad. Burnaby ansåg att formen var det avgörande: en farkost

konstruerad som ett rör eller en cigarr och framdriven av någon sorts maskin var enda vägen att komma vidare – som det också till slut skulle visa sig. Men alla, vare sig det handlade om engelsmän eller fransmän, försiktiga eller radikala framstegsvänner, var överens om att ballongflygningens framtid låg i en farkost som var tyngre än luft. Och även om hans namn alltid förknippades med ballongfarande grundade Tournachon också Sällskapet för främjande av lufttransporter medelst maskiner tyngre än luft; sällskapets första sekreterare var Jules Verne. En annan entusiast, Victor Hugo, sa att en ballong var som ett vackert moln som gled fram på himlen – medan det som mänskligheten behövde var en motsvarighet till fågeln, detta tyngdlagstrotsande under. Att flyga var i Frankrike vanligtvis en angelägenhet för människor som var framstegsvänliga. Tournachon skrev att de tre främsta symbolerna för modernitet var ”fotografen, elektriciteten och aeronautiken”.

I begynnelsen flög fåglar, och Gud skapade fåglarna. Änglar flög, och Gud skapade änglarna. Män och kvinnor hade långa ben och vinglösa ryggar, och Gud hade skapat dem så av ett visst skäl. Att konstra med att flyga var att konstra med Gud. Det skulle visa sig bli en långvarig strid, fylld av lärrika legender.

Fallet Simon magern, till exempel. På National Gallery i London finns en altartavla av Benozzo Gozzoli; dess predellamålning har plockats isär och under seklens gång spritts till flera olika museer. En sektion illustrerar histo-

rien om aposteln Petrus, Simon magern och kejsar Nero. Simon var en trollkarl som hade vunnit Neros gunst och sökte behålla den genom att visa att han besatt större krafter än apostlarna Petrus och Paulus. Denna lilla målning berättar historien i tre delar. I bakgrunden finns ett trätorn från vilket Simon magern visar upp sitt senaste trick: människan som flygande varelse. Den samariske aeronauten har lyckats lyfta och stiga rakt upp och ses sikta mot skyn, med bara nedre hälften av den gröna manteln synlig; resten är avbruten av tavlans övre kant. Simons hemliga raketbränsle är emellertid olagligt: han litar – såväl kroppsligen som själsligen – på stöd från onda andar. I mitten ses aposteln Petrus rikta en bön till Gud och be honom frånta de onda andarna deras kraft. De teologiska och aeronautiska följderna av detta inskridande bekräftas i förgrunden: en död trollkarl, blod som väller fram ur munnen på honom efter en påtvingad kraschlandning. Höjdens synd bestraffas.

Ikaros konstrade med Solguden: det var inte heller någon bra idé.

Den första uppstigningen någonsin med en gasballong gjordes av fysikern J.A.C. Charles den första december 1783. ”När jag kände att jag lättade från marken var min reaktion inte glädje utan *lycka*”, förklarade han. Det var ”en moralisk känsla”, tillade han. ”Jag kunde, så att säga, *höra att jag levde*.” De flesta ballongfarare upplevde någonting liknande, också Fred Burnaby, som annars inte lät sig hänryckas i onödan. Högt över Engelska kanalen observerar han röken från postångaren mellan Dover och

Calais, funderar över de senaste dåraktiga och avskyvärda planerna på att bygga en kanaltunnel, och grips sedan för en kort stund av moraliska betänkligheter:

Luften var lätt och behaglig att andas, fri som den var från de föroreningar som tynger atmosfären nära klotet. Mina livsandar vaknade. Det var en angenäm upplevelse att befinna sig i ett tillstånd utan brev, utan postkontor i närheten, utan bekymmer, och framför allt utan telegrafstationer.

Ombord på Doña Sol är ”den gudomliga Sarah” i himlen. Hon finner att det där uppe ovan molnen råder ”inte tystnad, utan skuggan av tystnad”. Hon känner att balongen är ”sinnebilden för den yttersta formen av frihet” – vilket också är hur de flesta vanliga, jordbundna människor skulle ha betraktat aktrisen själv. Félix Tournachon beskriver ”de tysta oändligheter av välkomnande och välgörande rymd, där människan inte kan nås av någon mänsklig kraft eller några onda makter, och där hon känner att det är som vore det första gången hon lever”. I denna tysta, moraliska rymd upplever aeronauten både kroppslig och själslig hälsa. Höjden ”får alla ting att förhålla sig till varandra, och till Sanningen”. Bekymmer, samvetsqual och avsky känns plötsligt främmande. ”Så lätt likgiltighet, förakt, försumlighet blåser bort . . . och förbyts i försonlighet.”

Aeronauten kunde besöka Guds rymd – utan att använda sig av magi – och kolonisera den. Och när han gjorde det

upptäckte han en frid som inte övergick hans förstånd. Höjd var något moraliskt, höjd var andligt. Höjd var enligt vissa till och med något politiskt: Victor Hugo trodde utan vidare att flygning med farkoster tyngre än luften skulle leda till demokrati. När Le Géant hade kraschlandat utanför Hannover erbjöd sig Hugo att starta en offentlig insamling. Tournachon vägrade av stolthet, och Hugo författade i stället ett öppet brev i vilket han prisade flygkonsten. Han beskrev hur han gick på avenue de l'Observatoire i Paris i sällskap med astronomen François Arago när en ballong som hade lyft från Marsfältet passerade över deras huvuden. Hugo hade därvid sagt till sin vän: "Där svävar ägget i väntan på fågeln. Men fågeln finns där inne och kommer att dyka upp." Arago fattade Hugos händer och svarade med iver i rösten: "Och den dagen kommer Geo, vår jord, att kallas Demos!" Hugo gav eftertryck åt vännens "djupsinniga yttrande" genom att säga: "Geo kommer att bli Demos. Hela världen kommer att bli en demokrati . . . Människan kommer att bli fågel – och vilken fågel! En tänkande fågel. En örn med själ!"

Det här låter överspänt, bombastiskt. Och flygkonsten ledde inte till demokrati, såvida inte lågprislinjer räknas dit. Men aeronauterna befriade sig från höjdens synd, annars känd som förhävandets synd. Vem hade nu rätt att betrakta världen från ovan och bestämma hur den skulle beskrivas? Det är dags att rikta uppmärksamheten mot Félix Tournachon.

Han föddes 1820 och dog 1910. Han var lång och gånglig, hade en röd hårman och var av naturen hetlevrad

och rastlös. Baudelaire kallade honom ”ett förbluffande exempel på vitalitet”; hans kraftutbrott och flammande hår tycktes i sig vara nog för att få en ballong att lyfta. Ingen kunde beskylla honom för att vara sansad och förnuftig. Poeten Gérard de Nerval presenterade honom för tidskriftsredaktören Alphonse Karr med orden: ”Han är väldigt kvick och väldigt dum.” En senare redaktör och nära vän, Charles Philipon, kallade honom ”en man med espri men utan ett uns av förnuft . . . Hans liv har varit, är alltjämt och kommer alltid att vara fyllt av motsägelser.” Han var den sortens bohem som bodde hemma hos sin mamma, som var änka, fram tills han gifte sig; och den sortens äkta man som kunde vara otrogen samtidigt som han var hustrun varmt tillgiven.

Han var journalist, karikatyrtecknare, fotograf, ballongfarare, entreprenör och uppfinnare, en som flitigt tog patent och startade företag, en som outtröttligt gjorde reklam för sin egen person, och på gamla dar blev produktiv författare av föga tillförlitliga memoarer. Som framstegsvänlig avskydde han Napoleon III och satt och tjurade i sin vagn när kejsaren dök upp för att beskåda Le Géants avfärd. Som fotograf undvek han att umgås i societeten och föredrog att föreviga de kretsar som han själv rörde sig i, men naturligtvis fotograferade han vid ett flertal tillfällen Sarah Bernhardt. Han var aktiv medlem av det första franska djurskyddssällskapet. Han brukade fara ut mot poliskonstaplar och var emot fängelse (som han en gång hade suttit i på grund av en skuld); han ansåg att en jury inte borde fråga ”Är han skyldig?” utan

hellre "Är han farlig?". Han ställde till med stora fester och höll öppet hus; han överlät sin ateljé på boulevard des Capucines till den första impressionistutställningen 1874. Han hade planer på att framställa en ny sorts krut. Han drömde också om ett slags talande bild, som han kallade "en akustisk dagerrotyp". Han var oförfädd när det gällde pengar.

Han var inte känd under det robusta namnet från Lyon: Tournachon. I hans bohemiska ungdom blev vänner ofta kärleksfullt omdöpta – genom att man till exempel lade till ett *-dar*, eller ersatte sitt namns ändelse med det. Han blev först Tournadar och sedan kort och gott Nadar. Det var som Nadar han skrev, tecknade karikatyrer och fotograferade; det var som Nadar han under åren 1855 till 1870 utvecklades till den skickligaste porträttfotograf som världen skådat. Och det var hans namn när han hösten 1858 förde ihop två saker som ingen tidigare hade fört ihop.

Fotografen var i likhet med jazzen en plötsligt framväxande, samtida konstform där man mycket snabbt uppnådde teknisk briljans. Och när det väl blev möjligt att slippa ifrån ateljéns begränsningar spred den sig horisontellt, vitt och brett. År 1851 inledde den franska regeringen sina *Missions Héliographiques* genom att sända ut fem fotografer med uppdrag att dokumentera de byggnader (och ruiner) som utgjorde landets nationella arv. Två år tidigare hade en fransman varit den som först fotograferade sfinxen och pyramiderna. Nadar var mindre

intresserad av det horisontella och mer av det vertikala, både på höjden och på djupet. Hans porträtt överträffar samtida kollegers därför att de går djupare. Han sa att fotografins teori kunde inhämtas på en timme och dess praktik på en dag; men det som inte kunde läras ut var känslan för ljus, en förståelse av den poserandes inre resning och ”den psykologiska aspekten av fotografin – ordet tycks mig alls icke för ambitiöst”. Han pratade med sina försökspersoner för att få dem att slappna av, medan han ordnade med lampor, skärmar, slöjor, speglar och reflektorer runt omkring dem. Poeten Théodore de Banville kallade honom ”en romanförfattare och karikatyrist som jagar sitt byte”. Det var romanförfattaren som tog de här psykologiska porträtten och som kom fram till att fåfångast framför kameran var skådespelare, tätt följda av militärer. Samme romanförfattare lade också märke till en avgörande skillnad mellan könen: när ett par som hade blivit fotograferade gemensamt kom tillbaka för att se hur råkopiorna såg ut tittade hustrun alltid först på fotografiet av mannen – och det gjorde mannen också. Sådan var människans egenkärlek, konstaterade Nadar, att de flesta ofrånkomligen blev besvikna när de till slut fick se en sann bild av sig själva.

Moraliskt och psykologiskt djup; även fysiskt djup. Nadar var den förste att fotografera Paris kloaker, där han tog tjugotre bilder. Han steg också ner i katakomberna, dessa kloakliknande ossuarier där ben låg i högar efter 1780-talets röjningar på kyrkogårdarna. Här behövde han en exponeringstid på arton minuter. Det var natur-

ligtvis inget problem för de döda, men för att härma de levande satte han kläder på dockor och gav dem roller att spela – väktare, benstaplare, arbetare som drog en vagnslast med kranier och lårben.

Efter det återstod höjden. De saker som Nadar förde ihop och som ingen tidigare hade fört ihop var två av hans tre symboler för modernitet: fotografi och aeronautik.

Först gällde det att bygga ett mörkrum i ballongens korg, med dubbla förhängen i svart och orange; innanför blinkade en lampa svagt. Den nya våtplåtsmetoden innebar att man täckte en glasskiva med kollodium och därefter sensibiliserade den i silvernitratlösning. Men det var en besvärlig process som krävde att man handlade snabbt, så Nadar hade med sig en man som preparerade plåtarna. Kameran var en Dallmeyer med en speciell, horisontell slutare som Nadar hade fått patent på. Nära Petit-Bicêtre, sydväst om Paris, gjorde de båda männen på hösten 1858, en dag med nästan ingen vind alls, sin uppstigning i en förtöjd ballong och tog världens första fotografi från luften. Tillbaka nere på ortens värdshus, som tjänade som deras bas, framkallade de under stor iver plåten.

Och hittade ingenting. Eller rättare sagt, ingenting förutom en matt, sotsvart yta utan minsta spår av någon bild. De gjorde ett nytt försök och misslyckades; de försökte en tredje gång och misslyckades åter. De misstänkte att baden kunde innehålla någon orenhet, de filtrerade och filtrerade om dem, utan resultat. De bytte ut alla kemikalierna, men det gjorde ingen skillnad. Tiden gick, vintern närmade sig och det stora experimentet hade ännu inte

lyckats. Sedan satt Nadar en dag, enligt vad han berättar i sina memoarer, under ett äppelträd (ett newtonskt sammanträffande som möjligen får det hela att förlora i trovärdighet), när det plötsligt gick upp för honom vad som var problemet. ”Det återkommande misstaget härrörde därav att halsen på ballongen, som alltid var öppen under uppstigningar, släppte ifrån sig svavelväte som strömmade ut i mina silverbad.” Så nästa gång då de väl hade nått tillräcklig höjd, stängde han gasventilen – en i sig riskabel åtgärd som skulle kunna få farkosten att explodera. Den preparerade plåten exponerades, och tillbaka på värdshuset belönades Nadar med en bild, svag men urskiljbar, av de tre byggnaderna nedanför den förtöjda ballongen: bondgården, värdshuset och polisstationen. Två vita duvor syntes på gårdstaket; i gränden stod en kärra vars ägare hade stannat till i undran över anordningen som hängde uppe i luften.

Den här första bilden blev inte långlivad, annat än i Nadars minne och i vår fantasi så här efteråt; det blev inte heller några andra han tog under de följande tio åren. De enda bilderna som gäller hans aerostatiska experiment daterar sig från 1868. En visar en åttadelad vy, tagen med flera objektiv samtidigt, över gator som leder till Triumfbågen; en annan överblickar avenue de l'Impératrice (nuvarande avenue Foch) i riktning mot Les Ternes och Montmartre.

Den tjugotredje oktober 1858 tog Nadar i laga ordning ut patent, nummer 38 509, på ”Ett nytt system för aero-

statisk fotografi”. Men processen visade sig vara tekniskt komplicerad och kommersiellt föga lönande. Det bristande intresset hos allmänheten var också nedslående. Han tänkte sig två praktiska användningsområden för sitt ”nya system”. För det första skulle det helt förändra möjligheterna att mäta landområden: från en ballong skulle man kunna kartlägga en miljon kvadratmeter eller hundra hektar på en enda gång och hinna med tio sådana observationer under en dag. För det andra skulle det kunna användas av militär för att rekognoscera: en ballong kunde fungera som en ”rörlig kyrkspira”. Det här var i sig inte helt nytt: revolutionsarmén hade använt en spaningsballong i slaget om Fleurus 1794, medan den expeditionskår som Napoleon tog till Egypten omfattade en *Corps d’Aérostation*, en luftballongstyrka utrustad med fyra ballonger (som förstördes av Nelson vid Abukirbukten). Emellertid skulle möjligheten att fotografera säkert kunna ge vilken medelmåttig general som helst en fördel. Men frågan var vem eller vilka som först skulle försöka utnyttja denna fördel. Endast den avskydde Napoleon III, som 1859 erbjöd Nadar femtiotusen franc för hans tjänster i det kommande kriget med Österrike. Fotografen tackade nej. Vad gällde det fredliga nyttjandet av patentet lyckades den ”mycket ansedde vännen överste Laudesset” (av icke angivna skäl) övertyga Nadar om att lantmätning från luften var ”en omöjlighet”. Besviknen, och ständigt otålig, gick han vidare och överlät gebitet fotografi från luftfarkoster till bröderna Tissandier, till Jacques Ducom och till sin egen son, Paul Nadar.